

WERKGROEP BOUWHISTORIE DEVENTER

HUIS DE PAEUWE

BOTERSTRAAT 2

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	1
1. De historie van huis “De Paeuw”	3
2. De bouwhistorische verkenning	8
2.1. Zijgevel aan de zijde van de Polstraat	10
2.2. Kelder, begane grond en verdiepingen	12
2.3. Zolderverdieping	12
2.4. Sleutelstuk	14
2.5. (Binnen)zijgevel aan de zijde van Boterstraat 4	16
3. Geraadpleegde bronnen	17

Inleiding

In het najaar van 2007 is de Werkgroep Bouwhistorie Deventer opgericht, na vooroverleg tussen de besturen van de Stichting Oud Deventer, de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (afdeling Zuid-Salland – IJsselstreek – Oost-VeluwezooM) en de Vereniging Oud Deventer.

De Werkgroep heeft zich ten doel gesteld om

- de historisch interessante bebouwing in de gemeente Deventer te onderzoeken;
- de bouw- en bewoningsgeschiedenis hiervan te inventariseren;
- de samenhang in deze bebouwing in kaart te brengen;
- de informatie door middel van rapportages inzichtelijk te maken voor een breed publiek;
- mede daardoor draagvlak te verkrijgen onder de burgers van de gemeente Deventer voor het belang van bouwhistorisch onderzoek.

Eigenaren en bewoners van panden die mogelijk bouwhistorische elementen bevatten kunnen een beroep doen op de expertise van de Werkgroep.

Leden van de Werkgroep zijn vrijwilligers uit diverse disciplines met een grote verscheidenheid aan kennis en ervaring. Ze zijn gemotiveerd om het onderzoek uit te voeren en daartoe samen te werken met professionals op het gebied van bouwhistorie, monumentenzorg en archeologie.

De gegevens van de onderzoeken worden door de Werkgroep bewaard. Betrokken partijen ontvangen een digitale of, indien gewenst, een analoge kopie. Via de website worden de gegevens ook ter beschikking gesteld aan geïnteresseerde derden.

De Werkgroep beschikt niet over eigen financiële middelen. Voor hulpmiddelen, nodig voor de onderzoekstaken, heeft de Stichting Oud Deventer in 2008 een bescheiden startbudget toegekend. Voor de maandelijkse bijeenkomsten maakt de Werkgroep gebruik van gratis beschikbaar gestelde vergaderruimten.

Aan deze publicatie werkten op vrijwillige basis de volgende personen mee:

Aly Dijkstra-Kruit, Henk Gelderloos, Ins Grevers, Herman Koldewijn, Janleo van de Laar, Jeanne van der Vegt en Jerk Vogelzang.

Herman Koldewijn maakte in opdracht van architectenbureau Roebbers & Klein Douwel de bouwtekeningen 1979 en stelde ze ter beschikking van de werkgroep.

Petra van Boheemen, conservator Deventer musea, was behulpzaam met informatie over de gevelsteen van de pauw. Haar collega Eveline Verkerk zorgde voor goede afbeeldingen van schilderijen en tekeningen.

Michael van der Wees, medewerker van de Archeologische Dienst Deventer, zorgde voor de kaarten van afbeeldingen 1 en 2.

Domus VvE Beheer verleende assistentie bij het verkrijgen van gegevens uit het Kadaster. Aly Dijkstra-Kruit verzorgde de opmaak en redactie.

Werkgroep Bouwhistorie
Pothoofd 226
7411 ZG Deventer

awn18.aly@xs4all.nl
www.deventerbouwhistorie.nl

Afb. 1. Ligging van het pand Boterstraat 2 in de binnenstad. (Archeologie Deventer)

Afb. 2. Het pand Boterstraat 2 op de kadastrale kaarten van 1832 en 2012. (Archeologie Deventer)

1. De historie van huis 'De Paeuw' (kadaster E-2116)

Het huis op de hoek van de Boterstraat en de Polstraat is een Rijksmonument (nr. 12470) en werd bij plaatsing op de Rijksmonumentenlijst gekenschetst als 'fors, vrij gaaf pakhuis'. Maar uit archiefonderzoek blijkt dat het pand tot in de 19^e eeuw steeds een woonhuis is geweest. Ondanks de functieverandering van het gebouw en de daarmee gepaard gaande verbouwingen vond de Werkgroep Bouwhistorie Deventer toch voldoende aanleiding om een bouwhistorische verkenning te doen en in de stadsarchieven op zoek te gaan naar eigenaren en bewoners.

Afb. 3. Voorgevel. Uitsnede uit de bouwtekening 1979.
(tekening Herman Koldewijn)

In de **renunciatie- en straatboeken** zijn de nodige gegevens aangetroffen over de eigenaren van het huis. Dat was niet het huidige pand, maar (een van) de voorganger(s) ervan.

Op 12 april 1482 koopt Johan Hondespoel het pand van het Heilige Geest Gasthuis.

In de koopakte staat:

*“Zweten Gotschalck, Roloff Johan Borren, Henrick Zwaene ende Willem Roessing provisoren inder tijt van de hilligen Geestes Gasthuis vercoften **Johan Hondespoel** dat erve ende huijs gelegen inden Botterstrate op den hoeck van der Polstrate aen die ene zijt ende erve ende huijs geheeten de Raeven an die anderen zijt.”*

Op 19 oktober 1482 staat Johan Hondespoel als eigenaar ingeschreven en dat blijft hij tot 1533, ook onder de achternamen Hontspoel (1492-1512 en 1524-1533) en Honzpoel (1512-1524).

In 1533 wordt het huis, onder toezicht van schepen Harmen Bruens, verkocht aan Henrick ter Spillen.

*“Johan van Ghijsen ende sijn wijff te Nederelten wonaftich als rechte erffgenamen van zelvens Johan Hontspoel kanden dat sie erflicken verkoft hebben **Henrick ter Spillen** den yongen ende Joest sijnen wijve dat erve ende hues daer **Johan Hontspoel** inne gestorven is, so als dat gelegen is opten hoeck van der Polstrate alrenaest den Swarten Rave ende een huesken dat Johan Hontspoel plach alrenaest Otten van Ossenbroeck”. (29 april 1533).*

Het huis ‘de Raeven’ of ‘den Swarten Rave’ is het tegenwoordige pand Boterstraat 4-6.

Henrick ter Spillen blijft tot en met 1582 de bezitter van het huis, waarna het tot 1605 toebehoort aan Jan (Joannes, Johan) van der Broek.

Jan van der Beek heeft het in de periode 1605 tot 1623 in eigendom; hij staat genoemd als kerckmeester van de Lebuïnuskerk.

In 1623 betrekken Albert Cremer en zijn vrouw de woning, en na het overlijden van Albert in 1635 blijft zijn weduwe Elizabeth ter Klocken er tot 1655 wonen.

Zij maakt, vermoedelijk snel na het overlijden van haar echtgenoot, een testament op 21 mei 1635 (boek met kopieën Blauw 326 a2). Het testament luidt als volgt:

Kem. Rouse, Hemertt schepenen. Elisabeth ter Klocken wed: van zal.. (zaliger) Aalbertt Cremer, hefft haer dochter Claeskens sonneken (zoontje) met naeme Willemken Capelle bij haeren eheman Geerlich van den Capelle ehelick geproceriert, erflick gelegatiert ende gegeven legatiert ende gift krafft desen. (indien hie Willemken haeren comparantien sterffdach mochte kommen tho beleven) 't alsodaene driehondertt golt. Gl. Capitael penningen samptt renthen van dien, alss sie uth deser stadtt kiste, breder inholdtt, daervan in den jaere 1555 op Sancte Lambertt avend opgerichteden besegelde brieff is hebbende. Sonder argelist. Actum coram, burgemeester Hemertt, schepen den 21 Majj 1635.¹
(Sint Lambertusdag is 17 september, de naam/sterfdag van de in het jaar 700 vermoorde bisschop van Maastricht/Tongeren).

De bewoner van een huis in de Grote Overstraat moet jaarlijks een *goltgulden* betalen aan de weduwe van “*saliger Albert Cremer in de Pauwe*” (boek van renunciaties pag. 598).

Het is niet duidelijk op welke titel dit bedrag betaald wordt.

¹ Het laatste betekent dat de gemeente in 1555 300 car. gls. geleend had. Daarvan is een acte (besegelde brief) opgemaakt die nu bewaard wordt in het archief van de gemeente.

De stadtt kiste is de voorraadkast (kis)t voor de actes. De brief is op Sint Lambert avond opgemaakt, en beschrijft wat de lening omvat tegen welke voorwaarden. Het recht op deze 300 goudgulden wordt vermaakt aan Willemken, de kleinzoon van Elizabeth Klocken. (Met dank aan H. de Beer, SAB).

Het huis stond al bij de koop in 1482 bekend als "de Pauwe". Ook in 1643 wordt het nog genoemd in de koopakte (14 maart 1643) van het naastgelegen huis in de Polstraat.

*Scholier, Hemert schepenen is erschienen : Nathaniel Cost als in desen gecoren momben van Evertien Everts wed. van zal. Evert Evertsen kranck zijnde, (.....) cedeerden ende transporteerden cracht deses aen Coenraedt Keur, Grietien Rutten sijn huisvrouw, ende derselver erfgenamen haerl. huijs ende erve met sijne olden ende nijen toobehoer, recht ende gerechticheijt, die Golden Schere genoemt, staande in de Polstraet, **naest erven ende huijsen van de wed. Cremers in de Pauw aan d'eeene, ende Leutenant Joan ten Rhade ter andere sijden**, (.....) Sonder argelist. Actum coram Hemertt, den 14 Maart 1643.*

Het **Eerste Straatboek** (Liber 8, Fol 53) bevat de volgende gegevens.

- 08-12-1731: *De halvescheid deses huises van de erfgenamen van wijlen Albert Cremer. Nu (de andere helft) Willem Vinke bij executoriale distractie van den 8. Decemb. 1731.*
- 16-11-1735: *Die halvescheid van Willem Vinke nu Jan Vinke bij magescheid van den 16 Nov. 1735.*
- 04-08-1737: *Hendrik Jansen Geerlich bij AVBS de dato den 4 Aug. 1737.*
- 16-08-1745: *En de andere halvescheid (ook Hendrik Jansen Geerlich) bij cessie van 16 Aug. 1745.*
- 16-08-1745: *Garrijt Steffens ten Cate eigenaar deses huijses (voor het geheel) bij cessie van den 16 Aug. 1745.*
- 31-12-1805: *Nu H. Jacobson en Comp. bij cessie van 31 dec. 1805.*

In het Eerste Straatboek komen vermeldingen voor van renten die op het huis rustten.

Zo moesten de erfgenamen van Albert Cremer de volgende renten betalen:

Die Weesen jaerlix 4½ g.g. (goudguldens)

Die Lebuini Kercke jaerlix 6 gg, 13 stuivers en 4 penningen.

Over hypotheeken/leningen die op het huis werden afgesloten, de zogenaamde Acten van Bekende Schuld (A.V.B.S.), wordt vermeld:

- *Verbonden aan de weduwe van wijlen Willem Cûper voor 2000 Car.gls. cum interesse gelijk bij A.V.B.S. de dato 13 januarijs 1692 met meerderen is te sien Volgens vertoonde band van Jan van Niel en Magteld Robijs de dato 29 September 1694 als erfgen. van de wed. van wijlen Willem Cûper zijn dese tegenstaande 2000.- Car. gl. una cum interesse wederom erlegt ende betaald actum den 5. Octobr 1698. in fidem Everh. Jordens secretaris 1698.*
- *Burgm. Henr. van Markel bij A.V.B.S. de dato den 10. Julij 1700 in capitali 400 Car. gl. a 5 percent waar voor de halvescheid van dit huis Henrik van Ommeren en sijn huisvvrouw toestendig verbonden is.*
- *Alardus Top bij A.V.B.S. de dato 9 januaris 1713 in capit. 230 car. gls ad 5 percent op het nespert van Albert Cremere. Cessat en is gedaen volgens verclaringe van Al. Top den 3 january 1720.*
- *De Chyr. (chirurgijn?) Bernh. van der Steege bij A.V.B.S. de dato 27 Decemb 1719 in capit 200 C. gl. ad 5 percto. Dit bovenstaande capitaal van 200 Car. gl. met den interesse van dien volgens vertoonde gequiteerde acte afgelegd aan voorn. Bernhard van der Heege, ende also gerojeert den 27 Majj 1722.*

- *Willem Vinke bij A.V.B.S. de dato den 30^e Martij 1724 in capitali 250 Car. gl. ad 4 percento op de halvescheid deses huises de erfgenamen van laast overleden Albert Cremer toebehorende.*
Cessat door executoriale ankoop van die tegenstaande halvescheid deses huises door die Rentheffer en gerojeert den 30 April 1734.
- *Coert Willemsen en Van Eeck bij AVBS de dato den 5^e Aug. 1737 in capitali 1550 gls ad 3½ percento.*
Cessat volgens vertoonde en gequiteerde acte van dato 19 Augusti 1745.

In het **Tweede Straatboek** staat A.F.M. Weerts, huisvr. B.J. Kronenberg, als eerste genoemd op 22 februari 1805.

In datzelfde jaar wordt op 31 december het huis verkocht aan H. Jacobson en Comp., die houtzaagmolens buiten de Noordenberg in bedrijf had.

Uit de concordans van 1829 en bij de **instelling van het kadaster** in 1832 blijkt dat Barend Jan Kronenberg, advocaat, mede-eigenaar is van het pakhuis en erf (perceel kadastraal sectie E 2116).

In 1847 verkopen de erven Kronenberg het huis aan houthandel P. Stoffel. In 1933 staat het in het adresboek op naam van P. Stoffel, in het adresboek 1938-39 op naam van P. Stoffel's Houthandel. In 1945 is het pand nog steeds eigendom van BV Houthandel van P. Stoffel Czn., en in het adresboek van 1950 staat het vermeld als pakhuis, zonder eigenaarsnaam. Later wordt het verkocht aan Abreka BV in Deventer.

In 1986 is het pand in handen van architect Hans Rothengatter. Bij de aanvraag voor de verbouwing staat dat het een pakhuis is met kantoortje van de zaadhandel Loenen (bouwdossier 1986). Vermoedelijk huurde de firma Loenen het pakhuis van Abreka BV of van Rothengatter.

Rothengatter verkocht het pand aan de Stichting de Samenwerking Pensioenfonds voor het Slagersbedrijf in Den Haag.

In 2008 (en wellicht al eerder) was Stichting Monument De Schimmel (Beverwijk) eigenaar en vanaf 2010 is het pand eigendom van de Stichting Bokoe (Beverwijk).

Sinds 2008 is DOMUS VvE Beheer als huurder in het pand gevestigd.

Afb. 4. Kaart van Blaeu, 1660.
Uitsnede Zandpoort, Brink en kade.
(Stadsarchief en Atheneum Bibliotheek Deventer)

Afb. 5. Uitsnede Kadastrale minuut 1832.

In de collectie gevelstenen van het Historisch Museum Deventer bevindt zich een zandstenen beeld van een pauw (afb. 6).

Het is volgens de inventariskaart een *“Gevelsteen van het voormalige huis “De Pauw” aan de Brink. Stelt voor een pauw met geheven en uitgespreide staart, van voren gezien. Kop en stuk van hals van hout.”* Het beeld is 100 cm hoog en 60 cm breed, en stamt mogelijk uit het eind van de 17^e eeuw.

De inventariskaart geeft de volgende informatie over de herkomst.

“Aankoop uit de nalatenschap van H. Bakhuis te Veessen, aangekocht voor f 250 Juni 1964. Vondstomstandigheden: deze steen is indertijd door de heer Bakhuis in Deventer gekocht en heeft jaren lang tegen een muur naast de boerderij ‘huis Ruijs’ in de voortuin gestaan.

Toestand: vrij goed; kop en stuk van de hals zijn van hout gemaakt en met een loden doek op de hals geplaatst; onder, bij de poot, is een beschadiging.

De pauwenfiguur is een keer bronsgroen geschilderd, nu verweerd.

Restauratie: 1985 toegepast in het Stadskantoor Burseplein.”

Afb. 6. Stenen beeld van een pauw.
(Collectie Historisch Museum Deventer)

Het beeld is in 1986 bij de bouw van het Stadskantoor Burseplein binnen op de begane grond boven een deur aangebracht. Bij een latere interne verbouwing is het weggehaald en nog steeds niet teruggevonden.

Het beeld kan, in combinatie met de gegevens uit de renunciatieboeken, hebben gehoord bij huis “de Paeuw”, het huidige pand Boterstraat 2. Er is echter nergens aan en in het gebouw een plaats gevonden waar het beeld kan hebben gestaan.

En ook omdat er in de loop der tijden meerdere huizen de naam “De Pauw” hebben gedragen is het allerminst zeker dat het beeld bij Boterstraat 2 heeft gehoord.²

² Van de late 15^e eeuw tot midden 17^e eeuw komt de naam “Die Pauwe” voor in relatie met het pand Boterstraat 2.

In de 16^e eeuw vinden we veel vermeldingen van “Die Pauwe aan de Brink”; dat zal waarschijnlijk het pand zijn dat in 1932 is afgebroken (Brink 96). In de 17^e eeuw vinden we “Die witte Pauwe” in de Nijstrate (Nieuwstraat), en tussen 1802 en 1811 komt het huis “De Pauw” voor zonder straatnaam.

2. De bouwhistorische verkenning

Boterstraat 2 is een onderkelderd hoekhuis met schilddak evenwijdig aan de Polstraat, en was jarenlang een pakhuis. Op zeker moment is het verhoogd (opgemetseld) met de bedoeling de kapverdieping bruikbaar te maken.

Het pand is, volgens een aantekening in het kaartsysteem van het stadsarchief, ook nog in 1907 verbouwd. In het bouwdoos is van die verbouwing niets te vinden.

Het pand heeft nu boven de begane grond drie verdiepingen en een zolder.

De architect Rothengatter heeft in 1987-88 de begane grond en de eerste verdieping laten verbouwen voor de Deventer Architecten Winkel; de zolder werd archiefruimte.

Aanvankelijk zou op elk van de verdiepingen 2 en 3 een appartement komen, maar in 1987 zijn de plannen gewijzigd. Daarbij werd de 2^e verdieping een wooneenheid en de 3^e verdieping kantoor (bouwdoos). De begane grond en de eerste verdieping hebben betonvloeren, aangebracht bij de verbouwing in 1987-88.

De eenvoudige bakgoot rust op geprofileerde klossen.

De achtergevel grenst aan de zijgevel van Polstraat 84.

De zijgevel aan de Polstraat is simpel met eenvoudige muuropeningen en diepliggende vensters. Oorspronkelijk was er geen sprake van een toegang aan de Polstraat.

Een luikopening bij de straathoek, op de eerste verdieping, is dichtgezet met een schot.

Om na te gaan wanneer het pand in de huidige vorm is ontstaan, is gebruik gemaakt van de collectie tekeningen en schilderijen van de Waag in het Historisch Museum.

Die naspeuring leert het volgende.

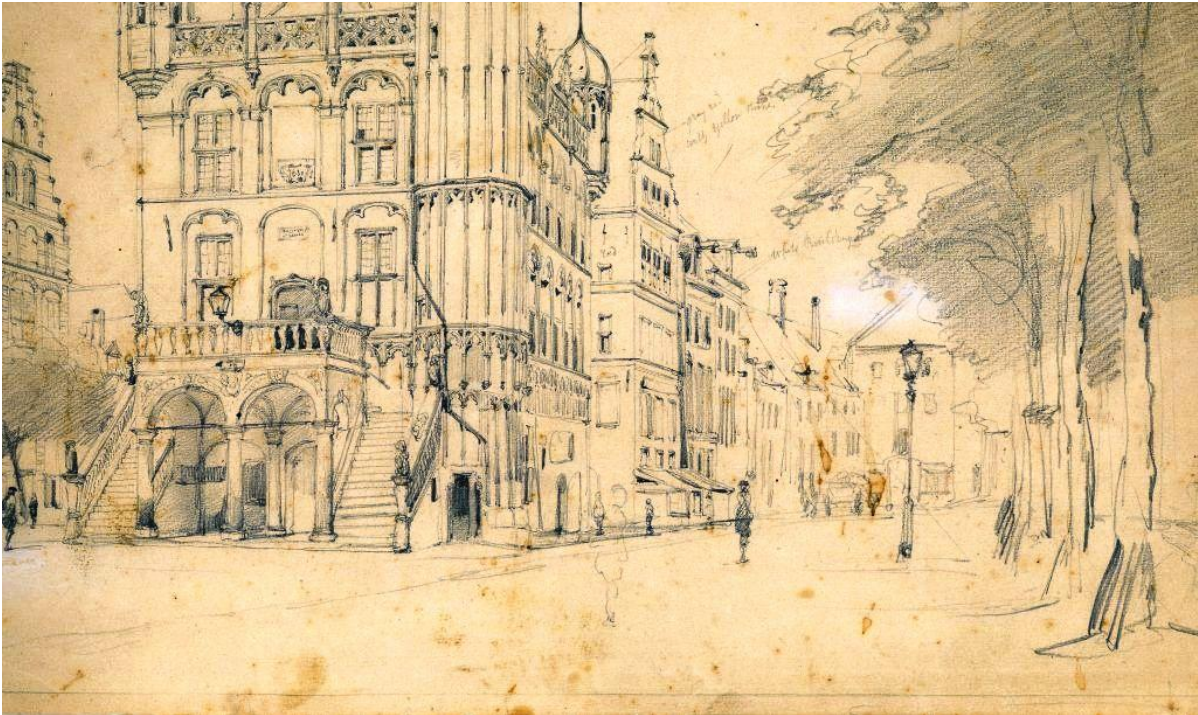
Afb. 7. Tekening van C. Pronk, 1725: De Waag.
(Collectie Historisch Museum Deventer)

Afb. 8. Prent van A.A.C. van 't Zant, 1850:
Waag op den Brink – Linnen markt.
(Collectie Historisch Museum Deventer)

Rechts op de achtergrond van beide afbeeldingen (afb. 7 en 8) is het pand op de hoek van de Boterstraat-Polstraat te zien. Als die achtergronden waarheidsgetrouw zijn weergegeven – wat voor de tekening van Pronk betwijfeld kan worden – zou het pand met twee verdiepingen op zijn vroegst kunnen dateren in het vierde decennium van de 18^e eeuw. In 1850 staat er dus een pand met begane grond, twee verdiepingen en een zolder (afb. 8).

De vraag is nu wanneer de derde verdieping er aan is toegevoegd. Het antwoord valt af te leiden uit een tekening van Springer (afb. 9) en een schilderij van Hissink (afb. 10).

Afb. 9. Tekening (detail) van C. Springer, 1861: De Waag met de Drie Haringen. (Collectie Historisch Museum Deventer)

Afb. 10. Schilderij van D.P. Hissink, 1845-1866: De Waag. (Collectie Historisch Museum Deventer)

Op beide afbeeldingen (afb. 9 en 10) is te zien dat het pand boven de begane grond drie verdiepingen en een zolder heeft.

Daarmee kan de vraag worden beantwoord over de verhoging van twee naar drie verdiepingen. Uit de informatie die de afbeeldingen 8, 9 en 10 leveren moet de conclusie worden getrokken dat de derde verdieping toegevoegd is tussen 1845 en 1861.

Dat is betrekkelijk kort nadat houthandel Stoffel het pand kocht (1847). Het moet dus in opdracht van Stoffel verbouwd zijn.

Op de dichtgezette luikopening in de zijgevel is een interessante oude reclame geschilderd (afb. 11). Deze schildering is in 2002 gereconstrueerd door Ooms Schilders in opdracht van de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer.

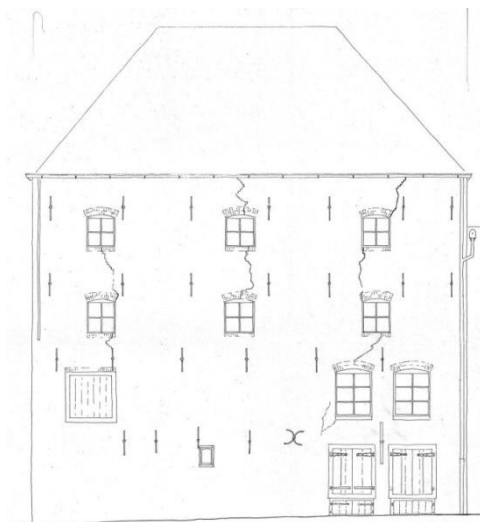

Afb. 11. Reclameschildering. (foto Aly Dijkstra)

Deze opschriften zijn van na 1910, want in dat jaar werd de zaak van Stoffel omgezet in een N.V. De Zaadteelt/Zaadhandel Fa. R. Loenen deed na de Tweede Wereldoorlog zaken in een pand aan de Brink (Nalis, 1988). Loenen heeft het pand als pakhuis gebruikt tot 1986.

2.1. Zijgevel aan de zijde van de Polstraat

De zijgevel laat regelmatig metselwerk zien, waardoor de ophoging goed herkenbaar is. De hoogste rij ankers is naar boven verplaatst, waarschijnlijk bij het verhogen van de zoldervloer. (afb. 13)

Afb. 12. Zijgevel. Uitsnede uit de bouwtekening 1979. (tekening Herman Koldewijn)

Afb. 13. Zijgevel Polstraat. (foto Aly Dijkstra).

In de zijmuur op de begane grond zit nu één raam met luiken en een deur (afb. 13). Oorspronkelijk was er sprake van twee dezelfde raamkozijnen, allebei met luiken en dubbelscharnierende gehengen. Deze dubbele scharniering was nodig omdat de penant tussen de beide kozijnen te smal was om twee luiken in geopende toestand vlak tegen de gevel te laten staan. Op deze hoogte (loopniveau) mochten openstaande luiken niet boven de openbare weg uitsteken en om die redenen waren de luiken uitgevoerd met een dubbele scharnier. Deze constructie is nergens anders in de binnenstad van Deventer bekend. In 1987-88 is bij een verbouwing het rechter kozijn naar beneden verlengd om een toegangsdeur mogelijk te maken; de luiken zijn daarbij ook verdwenen. De beide luiken van het linkerraam zijn behouden gebleven (afb. 14). Zowel de dubbelscharnierende ijzeren duimgehengen van het rechter luik (afb. 16) als de gehengen van het linker luik (afb. 15) stammen uit het tweede kwart van de 18^e eeuw.

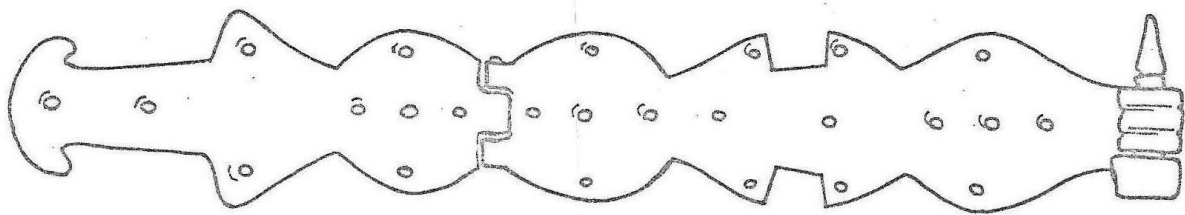
Afb. 14. Venster en oude keldertoegang in de zijgevel.
(foto Aly Dijkstra)

Afb. 15. Enkel geheng. (foto Aly Dijkstra)

Afb. 16. Origineel dubbelscharnierend geheng.
(foto Aly Dijkstra)

Afb. 17. Tekening dubbelscharnierend geheng, schaal 1:3.
(Van Nijendaal, Gemeentelijke Archiefdienst Deventer, 1971)

2.2. Kelder, begane grond en verdiepingen

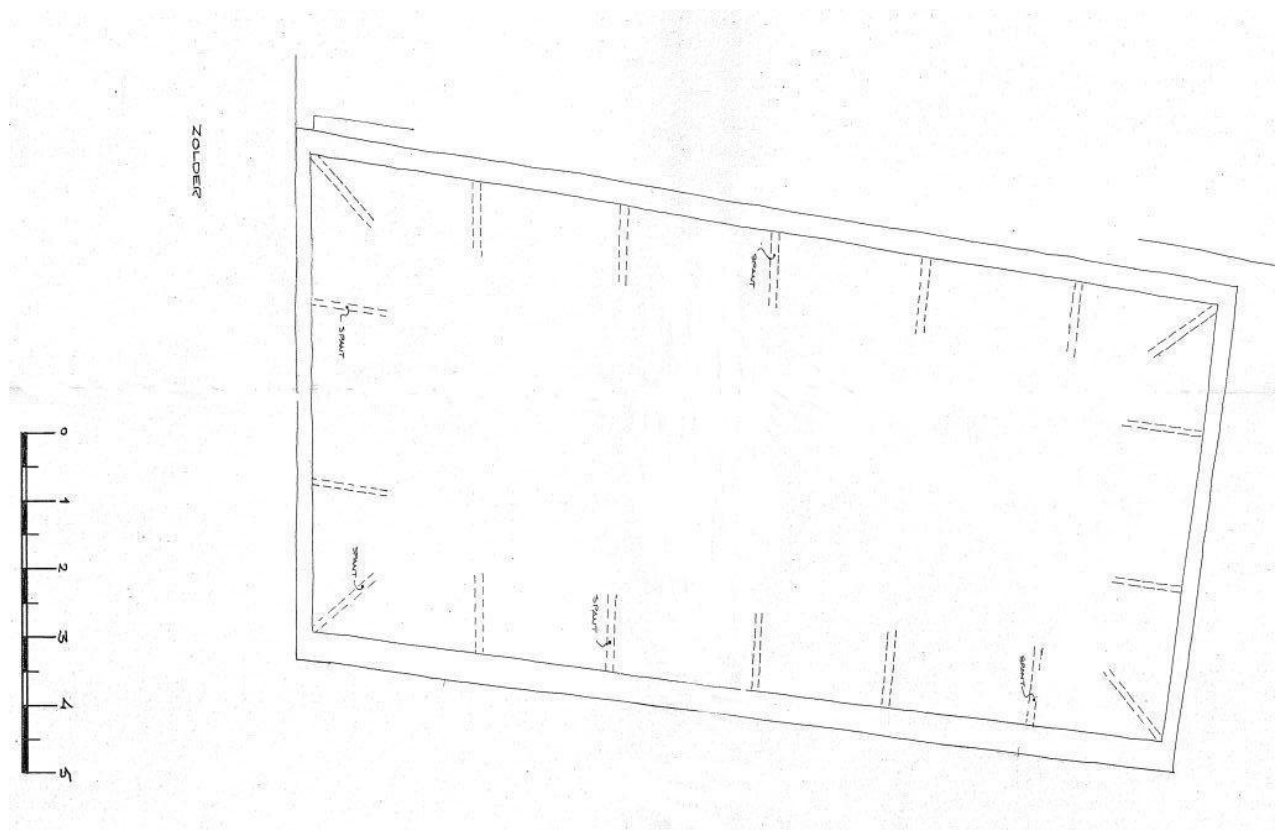
De kelder bestaat de gehele pakhuisplattegrond. Daarin bevindt zich een oude trap naar de straat. De oorspronkelijke vloeren van de begane grond en de 1^e verdieping rustten op balken. De begane grond heeft sinds de verbouwing van 1987 een nieuwe betonnen vloer op een moderne onderslag, die naar boven toe is doorgezet tot de betonnen vloer van de eerste verdieping. De tweede en derde verdiepingen hebben een vloer op rondhouten balken.

Tussen de tweede en derde verdieping, en tussen de derde verdieping en de zolder bevinden zich strijk balken tegen de achtergevel (afb. 18), die op een oudere situatie wijzen met een hogere ruimte op de begane grond.

Afb. 18. Strijkbalk 2^e-3^e verdieping.
(foto Aly Dijkstra)

2.3. Zolderverdieping

Afb. 19. Tekening van de zolder op de bouwtekening 1979. Maatlat in meters (tekening Herman Koldewijn).

De huidige zoldervloer ligt hoger dan in een voorgaande situatie, gezien de oorspronkelijke strijkbalken tegen de achtergevel.

Er zijn vier gebinten met tegen de eerste en de laatste steeds twee halve gebinten. De oude krommers van de spanten staan op ruime afstand van de borstwering, die opvallend laag is; dat kan verklaard worden uit de vroegere situatie (afb. 20 en 21).

Afb. 20. Krommers staan ver binnen de borstwering.
(foto Jerk Vogelzang)

Afb. 21. Gebinten en halve gebinten.
(foto Aly Dijkstra)

Op de krommers en de korbelen staan telmerken, gehakt en getrokken door elkaar (afb. 22 en 23).

Afb. 22. Telmerk |||| op krommer.
(foto Jerk Vogelzang)

Afb. 23. Telmerk //< op korbeel.
(foto Jerk Vogelzang)

Tussen het eerste en tweede gebint is een hijswiel bevestigd met de lange as tussen de vlieringen. De nieuwe takelklos voert met een touw naar de dakkapel aan de voorzijde van het pand. De oude klos meer terzijde werd waarschijnlijk gebruikt voor een inpandig hijspunt.

Afb. 24. Oude en nieuwe takelklos. (foto Jerk Vogelzang)

Afb. 25 en 26. Katrol (27 x 19 cm.) met initialen HVDL. (foto's Jerk Vogelzang)

2.4. Sleutelstuk

Op de zolder staat een houten sleutelstuk, 63 cm hoog, 17.5 cm breed en 10 cm dik. Een eenvoudig sleutelstuk of slof is een langwerpig stuk hout, dat onder de kop van een balk is aangebracht voor de ondersteuning. Een sleutelstuk komt vaak voor onder een draagbalk waarvan de kop in een muur zit. Het zorgt voor stabiliteit en wordt vaak gedecoreerd. Dat is ook het geval met dit sleutelstuk.

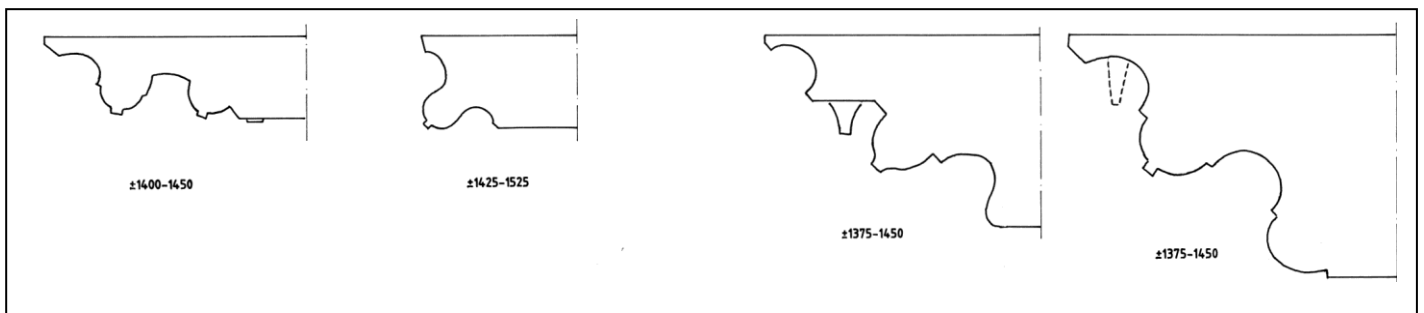
De huidige gebruikers van het pand hebben geen informatie over de herkomst. Ze troffen het stuk op een vlierinkje van de zolder aan toen ze het pand in 2008 betrokken. Het betreft een peerkraalsleutelstuk, turkoois geverfd en aan de voorkant voorzien van gegutste en gehakte versieringen. Door het stuk heen zijn ijzeren pennen aangebracht, die aan de voorzijde als decoratie uitsteken. Aan de achterzijde vormen ze de bevestiging aan een balk (afb. 27, 28, 29).

Afb. 27, 28, 29. Voor- en zijkant van het sleutelstuk. (foto's 27 en 28 Jerk Vogelzang, en 29 Aly Dijkstra)

Afb. 30 en 31. Detail van de peerkraal, van beide zijden. (foto's Aly Dijkstra)

Afb. 32. Peerkraalsleutelstukken. Databank Werkgroep Bouwhistorie Zutphen. (www.historiezutphen.nl/naslag/databank)

In de 'Inleiding in de bouwhistorie' (blz. 151) staat het volgende te lezen.

*“De functioneel nuttige consoles en sleutelstukken kregen tevens een decoratieve functie. Een kleine eerste groep bestaat uit een eenvoudige ronde dan wel holle beëindiging, zoals die tot circa 1400 in de IJsselsteden voorkomen. De tweede en grootste groep wordt gevormd door de **gotische peerkralen**. Nadat de constructie in elkaar werd gezet, sneed, boorde en hakte men in het balkuiteinde een meer dan halfronde vorm, een kraal genoemd, die ter correctie van een perspectivische vertekening aan de voorzijde een klein rechthoekig bandje kreeg (neuslijst). Deze kraal met neuslijst wordt peerkraal genoemd. Vanaf het tweede kwart van de veertiende eeuw werden deze peerkralen algemeen gebruikelijk en in de loop van de tijd werden ze rijker uitgevoerd.”*

In Goudappel (10 jaren stadsherstel, blz. 93) worden verschillende soorten peerkralen in de panden Bergschild 3 en 5 gedateerd in het tweede of derde kwart van de 16^e eeuw.

Gezien deze beschrijvingen en de aanwezige decoraties zou het sleutelstuk op zijn vroegst gedateerd kunnen worden in het eind van de 14^e of begin 15^e eeuw, en op zijn laatste in het tweede kwart van de 16^e eeuw. Dat betekent dat het stuk wellicht onder een balk aanwezig was toen Johan Hondespoel het huis in 1482 kocht. Op de huidige zolder is geen plaats aangetroffen waar het sleutelstuk kan hebben gezeten.

Een andere mogelijkheid is, dat architect Rothengatter het sleutelstuk in een ander gebouw heeft aangetroffen, het heeft meegenomen en opgeslagen in Boterstraat 2.

2.5. (Binnen)zijgevel aan de zijde van Boterstraat 4

De binnengevel is in schoonmetselwerk gerestaureerd, maar laat niet veel sporen (meer) zien, behalve op de tweede en derde verdieping. Daar zijn op ongeveer 2.40 m van de achtergevel kaarsnissen zijn aangetroffen (afb. 33).

De kaarsnissen hebben een bijzondere vorm, doordat een boogje is gemaakt met uitkragende afgeschuinde stenen, die worden afgedekt met een hele steen.

De enige muuropeningen bevinden zich op de derde verdieping, die ter plaatse boven de goot van het buurpand uitsteken.

De afmetingen van de nissen: rechtopgaande deel 31 cm, afgeschuinde deel 31 cm, breedte onder 40 cm.

Afb. 33. Kaarsnis.
(foto Aly Dijkstra)

3. Geraadpleegde bronnen

Goudappel, H.M., 1978: *Tien jaren stadsherstel: Bergkwartier Deventer, 1967-1977*. Ankh-Hermes, Deventer.

Historisch Museum Deventer: Collectie schilderijen en tekeningen.

Historische Vereniging Zutphen, Databank Werkgroep Bouwhistorie.
(www.historiezutphen.nl/naslag/databank)

Nalis, H., 1988. *Deventer monumentenstad*. Werkgroep Open Monumentendag Deventer.

Stadsarchief Deventer:

- Renunciatieboeken
- Straatboeken
- leggers van het Kadaster
- adresboeken
- bouwdoSSIers en kaartSysteem.

Stenvert, R. & G van Tussenbroek (red.), 2007. *Inleiding in de bouwhistorie*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.